

Immanuel Kant – Co je osvícenství? (1784)

Osvícenství je, když člověk opustí svou nesvéprávnost, kterou si způsobil vlastní vinou. Nesvéprávnost je neschopnost používat vlastního rozumu bez vedení jiných. Tato nesvéprávnost je způsobena vlastní vinou, jestliže není způsobena nedostatkem rozumu, ale nedostatkem rozhodnosti a odvahy používat vlastní rozum bez vedení jiných. „Měj odvahu používat vlastní rozum!“ je proto motem osvícenství.

Kvůli lenosti a zbabělosti zůstala velká část lidstva raději nesvéprávná i přesto, že ji příroda zbavila závislosti. To kvůli lenosti a zbabělosti je pro jiné tak snadné uzurpovat si roli hlídače. Je to tak pohodlné zůstat nedospělým! Když mám knihu, která mi stanovuje význam, pastora, který pečuje o mé svědomí, doktora, který bdí nad mou stravou, nepotřebuji vynakládat vlastní síly. Nic mě nenutí myslet. Když můžu, zaplatím si a jiní převezmou nezáviděníhodnou práci. Hlídači, kteří byli tak laskavi a převzali vrchní vedení, se postarají o to, aby největší část lidstva, včetně celého krásného pohlaví, považovala krok ke zralosti nejen za těžký, ale také za velmi nebezpečný.

Ale je stále více pravděpodobné, že se veřejnost sama osvítí: to je dokonce nevyhnutelné, jestliže dostane veřejnost svobodu. Vše, co je pro toto osvětlení vyžadováno, je svoboda. A už vůbec nejméně škodlivé je vše, co může být zváno svobodou, totiž svoboda člověka veřejně používat svůj rozum ve všech záležitostech.

Pokud se nyní objeví otázka: žijeme v osvícené době?, potom odpověď zní: ne, ale snad v době osvícenství. Ještě velmi mnoho chybí k tomu, aby lidé při současném stavu věcí měli již sami schopnost používat bez vedení jiných s jistotou a správně svůj rozum ve věcech náboženství nebo aby k této schopnosti mohli být přivedeni. Avšak máme zřetelné známky toho, že se jim nyní otevírá pole, aby se tímto směrem svobodně propracovávali. Postupně ubývá překážek bránících všeobecné osvětě a úniku z existující, vlastní vinou způsobené, nesvéprávnosti. V tomto ohledu je tedy tento věk věkem osvícenství a věkem Fridricha [Velikého].

Zdůraznil jsem hlavní bod osvícenství, tj. osvobození člověka z nesvéprávnosti, kterou si způsobil vlastní vinou, v první řadě ve věcech náboženství. To jsem udělal proto, že naši vládcí nemají žádný zájem na tom, aby hráli hlídače svých poddaných v záležitostech umění a věd. Z toho důvodu je nesvéprávnost ve věcech náboženství nejen škodlivější, ale také nečestnější. Ale stanovisko hlavy státu, která podporuje svobodu v umění a vědách, jde ještě dál; protože ví, že legislativně nehrozí žádné nebezpečí, které by dovolovalo jeho poddaným veřejně používat svůj rozum a veřejně předložit své názory týkající se lepší formulace takových zákonů společně s otevřenou kritikou existující legislativy. Máme toho názorné příklady: žádný kníže nepředčí toho, kterého obdivujeme. Jen ten, kdo je sám osvícený, se nebojí duchů, když má zároveň k dispozici velice disciplinovanou armádu jako garanta veřejného pořádku. Jen ten může říct to, co se vládce svobodného státu neodvážá říct: argumentuj, jak chceš a o čem chceš, ale poslouchej!

Všechny odpovědi na otázky níže formulujte vlastními slovy (NE stručně!) na základě informací v textu.

1. Dejte do souvislosti pojmy „osvícenství – nesvéprávnost – odvaha“.

2. Proč je tak těžké zbavit se lenosti a zbabělosti?

3. Co je nejvyšší hodnotou nutnou pro osvícení?

4. Jak Kant vnímá a hodnotí pruského krále Fridricha?

5. Proč bude pro osvícenství nejtěžší „souboj“ s náboženstvím?

